

राज्यात पिण्याच्या पाण्याच्या
शुध्दीकरणाकरीता करावयाच्या
उपाययोजना

महाराष्ट्र शासन
शासन परिपत्रक क्र.डब्ल्यूक्यूएम-२००८/प्र.क्र.७/पापु.१२
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
दिनांक : १० जून, २००८

पहावे १) शासननिर्णय क्र.ग्रापापु १०९६/प्र.क्र.१२८०/पापु-०७, दि.२८/११/९६

प्रस्तावना :-

पिण्याचे पाणी, परिसर स्वच्छता आणि वैयक्तिक स्वच्छता या गोष्टींचा आरोग्याशी अन्योन्य संबंध आहे. व्यक्तिगत सवयी व सार्वजनिक अस्वच्छता, नळपाणी पुरवठा यंत्रणेतील दोष, देखभाल व दुरुस्ती याविषयी असलेली अनास्था यामुळे पाणी दुषित होते व असे दुषित पाणी पिण्यास वापरल्याने अतिसार, कॉलरा, विषमज्वर, कावीळ इत्यादी जलजन्य रोगांचा प्रारंभ होऊन अनेकदा अशा रोगांचे रूपांतर साथीच्या स्वरूपात होते. बरेच वेळा असेही दिसून आले आहे की, राज्यातील काही भागात शुध्द पिण्याच्या पाण्याची टंचाई उन्हाळ्यात कमी जास्त प्रमाणात जाणवू लागते. त्याचप्रमाणे पावसाळ्यामध्ये पिण्याच्या पाण्याचे स्त्रोत साठे दुषित / अशुध्द झाल्यामुळे शुध्द व सुरक्षित पिण्याच्या पाण्याची उपलब्धता कमी होते. पिण्याच्या पाण्याची गुणवत्ता राखण्यासाठी त्यांचे सर्व्हेक्षण व सनियंत्रण कसे करावे याबाबत शासनाकडून स्थानिक स्वराज्य संस्थांना वेळोवेळी सुचना देण्यात येत असतात, तथापि अंमलबजावणी यंत्रणाकडून बरेचदा त्यांचे काटेकारेपणे पालन होत नसल्याचे दिसून येते.

राज्यात विविध ठिकाणी जनतेला मिळणा-या पाण्याच्या शुध्दतेबाबत लोकायुक्त कार्यालयास प्राप्त झालेल्या तक्रारी व वृत्तपत्रातील बातम्यांच्या अनुषंगाने, महाराष्ट्र लोकायुक्त व उपलोकायुक्त अधिनियम १९७१ चे कलम १० (१) च्या तरतूदीनुसार मा.उपलोकायुक्त यांनी स्वाधिकारे चौकशीकरीता दि.२१.२.०८ रोजी पाणी पुरवठा, पर्यावरण व आरोग्य संचालनालय यांची सुनावणी घेतली. या सुनावणी अंती दिलेल्या आदेशानुसार शहरी व ग्रामीण भागातील जनतेला शुध्द व सुरक्षित पाणी पुरवठा होण्याकरीता स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडून

करण्यात येणारी कार्यवाही ही अधिक परिणामकारक, निर्दोष व नियोजनबद्ध व्हावी यादृष्टीने संबंधित यंत्रणांना पुनश्चः खालीलप्रमाणे मार्गदर्शक सूचना देण्यात येत आहेत.

शासन परिपत्रक :- शहरी व ग्रामीण भागातील जनतेला शुध्द व सुरक्षित पाणी पुरवठा करण्याबाबत प्रभावी अंमलबजावणी होणे आवश्यक आहे. ग्रामीण व शहरी भागांमध्ये पाणी पुरवठा व वितरण करणारी यंत्रणा / संस्था ही पाणी गुणवत्ता नियंत्रणासाठी यथास्थित जबाबदार असेल.

१ शहरी व ग्रामीण भागात पाणी दुषित होऊ नये म्हणून स्थानिक स्वराज्य संस्था/पाणी पुरवठा यंत्रणा यांनी खाली नमुद केल्याप्रमाणे उपाययोजना कराव्यात :-

- अ) ग्रामीण व नागरी भागात पाणी पुरवठा करणा-या यंत्रणेने दरवर्षी पावसाळ्यापूर्वी (मार्च पर्यंत) पाणी पुरवठा करणा-या पाईपलाईनची तपासणीची विशेष मोहिम हाती घेऊन पाईपलाईनमधील गळत्या व इतर दोष याबाबत उपाययोजना व ज्या पाईपलाईन कालबाह्य झाल्या असतील त्या बदलण्याचे कामे कुठल्याही परिस्थितीत एप्रिल अखेरपर्यंत संपवावे. तसेच पाईपलाईनची तपासणी, त्यातील दोष दुरुस्ती ही कामे पुढे वर्षभरही सातत्याने करावीत.
- ब) पाणी स्त्रोताच्या किमान ५० फूट (१५ मिटर) इतक्या परिसरात स्वच्छता राखली जाईल, या बाबत मार्गदर्शन व आरोग्य शिक्षण देण्यात यावे.
- क) पिण्याच्या पाण्याची स्त्रोतनिहाय नियमित तपासणी ग्रामीण रुग्णालयातील लघुप्रयोगशाळा, जिल्हा आरोग्य प्रयोगशाळा व राज्य आरोग्य प्रयोगशाळांमार्फत करून शुध्द पाणी पुरवठा करण्याबाबत संनियंत्रण व सर्वेक्षण करण्यात यावे.
- ड) पाणी तापासणीअंती स्त्रोत प्रदुषित आढळून आल्यास पाणी प्रदुषणाचे कारणे शोधून (नळ गळत्या, वॉल्व्ह गळत्या इ.) त्याचे निराकरण करून पाण्याची पुर्नःतपासणी करावी आणि पाणी शुध्द व सुरक्षित असल्याबाबत खात्री करण्यात यावी.
- इ) पाण्याचे निर्जंतुकीकरण करण्यासाठी लागणा-या क्लोरिन गॅस / ब्लीचिंग पावडरचा नियमित पुरेसा साठा उपलब्ध ठेवण्यात यावा व त्याची वेळोवेळी गुणवत्ता तपासणी करून ती योग्य गुणवत्तेची असल्याची खात्री करण्यात यावी.

२ **पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतांचे परिसर स्वच्छतेबाबत सर्वेक्षण व लाल / हिरवे /पिवळे (प्रस्तावित) कार्ड वितरण कार्यप्रणाली :-**

राज्यात ग्रामीण भागात आरोग्य विभागाकडून पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतांचे व परिसर स्वच्छतेचे सर्वेक्षणांती ग्रामपंचायतींना लाल / हिरवे वितरीत करण्यात येते.

ग्राम पंचायतींना लाल रंगाचे कार्ड देण्याबाबतचे निकष पुढीलप्रमाणे आहेत :-

- १) पाणी शुध्दीकरण अनियमित असणे.
- २) पाणी स्रोताचा परिसर अस्वच्छ असणे.
- ३) नळ गळत्या / व्हॉल्ह गळत्या असणे इत्यादी.
- ४) ग्राम पंचायतीत टिसीएल पावडर पुरेशा प्रमाणात व योग्य गुणवत्तेची उपलब्ध नसणे.
- ५) वर्षभराच्या काळात जलजन्य साथरोगांचा उद्रेक होणे.

पाणी पुरवठा यंत्रणेतील वरील दोष ज्या ग्रामपंचायतींमध्ये आढळून येत नाही व जेथे पाणी पुरवठा दुषित नाही त्या गावांना हिरव्या रंगाचे कार्ड दिले जाते. वरीलप्रमाणे ग्रामपंचायतींना वितरीत लाल / हिरवे कार्ड व्यतिरिक्त ज्या गावांमध्ये पाण्याचे स्रोत दुषित नसतील परंतु गावामध्ये अस्वच्छता आढळून येत असेल त्या गावांना पिवळे कार्ड वितरीत करण्यात यावे.

सर्व प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या वैद्यकीय अधिका-यांनी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील सर्व गावातील सर्व पाणी स्रोतांचे परिसर स्वच्छतेसह सर्वेक्षण (सॅनीटरी सर्व्हे) वर्षातून दोन वेळा करावे. पहिले सर्व्हेक्षण पावसाळ्यापूर्वी एप्रिल ते जून या कालावधीत केले जावे व दुसरे सर्व्हेक्षण पावसाळ्यानंतर ऑक्टोबर ते डिसेंबर या कालावधीत करण्यात यावे व या सर्वेक्षणानुसार ग्रामपंचायतींना वर्षातून दोनदा लाल / हिरवे / पिवळे कार्ड वितरीत करण्यात यावे. वैद्यकीय अधिकारी, प्राथमिक आरोग्य केंद्र यांचे सर्व्हेक्षणाचे काम योग्य रितीने होत आहे किंवा नाही हे पाहण्याची जबाबदारी जिल्हा आरोग्य अधिकारी यांची राहिल. सॅनीटरी सर्व्हे मध्ये आढळलेल्या पाणी पुरवठाच्या पाईप लाईनमधील गळत्या व इतर दोष याबाबत उपाययोजना व दुरुस्ती व गावातील स्वच्छता करण्याबाबत ग्राम पंचायतीकडे वैद्यकीय अधिकारी यांनी पाठपुरावा करावा.

महासंचालक, आरोग्य सेवा यांनी लाल / हिरवे / पिवळे कार्ड ग्रामपंचायतींना वितरीत करतांना त्या कार्डावर अनुक्रमांक द्यावा व राज्यस्तरावर संगणक कार्यक्रम तयार करून त्यामध्ये प्रत्येक ग्रामपंचायतीला कोणत्या क्रमांकाचे कार्ड केव्हा देण्यात आले होते याची माहिती नमूद करावी. जेणेकरून प्रत्येक स्तरावर त्याची माहिती राहिल व नंतर त्याअनुषंगाने योग्य ती कार्यवाही संबंधित यंत्रणांना करता येईल. आरोग्य संचालनालयाने संगणक कार्यक्रम तयार करून कार्डांना क्रमांक देताना त्यात जिल्हा पंचायत समिती व ग्रामपंचायत यांचा कोड दिल्यास याचे सनियंत्रण करणे सोपे होईल. सदरची माहिती शासनाच्या वेबसाईटवरही जनतेच्या माहितीकरीता उपलब्ध करून देण्यात यावी.

पहिल्या सर्वेक्षणांअंती ज्या गावांच्या ग्राम पंचायतींना लाल / पिवळे कार्ड देण्यात आले आहे, त्या लाल पिवळ्या कार्डास क्रमांक १ व तदनंतरच्या सर्वेक्षणात प्रदान करण्यात येणाऱ्या लाल / पिवळ्या कार्डास क्रमांक २ देण्यात यावा. ग्रामपंचायतींना प्रदान करण्यात आलेल्या लाल/हिरव्या/पिवळ्या कार्डावर स्रोत क्रमांकही निर्देशित करण्यात यावा. पावसाळा सुरु होण्यापूर्वी मे महिन्याच्या अखेर किंवा जून महिन्याच्या सुरुवातीस पूर्वी लाल / पिवळ्या रंगाचे कार्ड मिळालेल्या प्रत्येक गावास / वाड्यास संबंधित प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या वैद्यकीय अधिकाऱ्यांनी परत भेट देवून तेथे पाणीपुरवठा सुरक्षित व्हावा व गावात स्वच्छता राखावी यादृष्टीने आवश्यक ती सुधारणात्मक कार्यवाही करण्यात आली आहे याची स्वतः खातरजमा करावी.

फेर सर्वेक्षणामध्ये पुन्हा लाल / पिवळ्या रंगाचे क्रमांक २ चे कार्ड मिळालेल्या गावात/वाड्यात दूषित पाणी पुरवठ्यामुळे / अस्वच्छतेमुळे साथ उद्रेक झाल्यास खालीलप्रमाणे संबंधित यंत्रणेस जबाबदार धरण्यात येईल :-

१) टी.सी.एल.पावडरच्या वापरातील त्रुटीमुळे पाणी दूषित झाल्यास गाव पातळीवर ग्राम पंचायत तसेच व्यक्तीशः ग्राम सेवक, तालुका पातळीवर पंचायत समिती व व्यक्तीशः गट विकास अधिकारी/गट पाणी पुरवठा अधिकारी तसेच जिल्हा पातळीवर जिल्हा परिषद व व्यक्तीशः उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्राम पंचायत) / जिल्हा पाणी पुरवठा अधिकारी हे जबाबदार असतील.

२) साथीचा उद्रेक पाणी पुरवठा यंत्रणेतील दोषांमुळे झाला असल्यास गाव पातळीवर ग्राम पंचायत तसेच व्यक्तीशः ग्राम सेवक, तालुका पातळीवर पाणी पुरवठा निरीक्षक (कनिष्ठ अभियंता) तसेच जिल्हा पातळीवर कार्यकारी अभियंता ग्रामीण पाणी पुरवठा यांना जबाबदार धरले जाईल.

३) परिसर अस्वच्छतेमुळे झालेल्या जलजन्य आजाराच्या उद्रेकाकरिता संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेस जबाबदार धरण्यात येईल.

ज्या गावात/वाड्यात परिसर अस्वच्छ असल्यामुळे किंवा पाणी शुध्दीकरणासाठी पुरेशा प्रमाणात औषधी द्रव्ये नसल्यामुळे किंवा इतर कोणत्याही कारणामुळे पाणीपुरवठा सुरक्षित नाही व संबंधित प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या वैद्यकीय अधिकाऱ्यांनी जेथे लाल रंगाचे क्रमांक २ कार्ड दिले आहे तेथे आवश्यक ती सुधारणात्मक कार्यवाही त्वरीत केली जाईल असे जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी कटाक्षाने पहावयाचे आहे.

एखाद्या ग्राम पंचायतीस सलग दोन पेक्षा जास्त लाल / पिवळे कार्ड दिली गेल्यास ही बाब संबंधित वैद्यकीय अधिकाऱ्याने मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्यामार्फत ग्राम विकास विभागाच्या निदर्शनास आणून द्यावी व ग्राम विकास विभागाने चौकशी करून याबाबतची जबाबदारी निश्चित करावी.

३ ग्राम पंचायतींना मिळालेल्या लाल / हिरवे / पिवळे कार्ड विषयी आढावा घेणे :-

सर्वेक्षणांती ग्राम पंचायतींना दिलेल्या लाल / हिरव्या / पिवळ्या कार्डावर केलेल्या कार्यवाहीबाबतचा अहवाल,

- जिल्हा स्तरावर जिल्हा परिषदेच्या सर्वसाधारण सभेत
- गटस्तरावर पंचायत समितीच्या सभेत
- गाव पातळीवर ग्राम पंचायतीच्या सभेत

आरोग्य विभाग तसेच पाणी पुरवठा समितीने सादर करावा.

शुध्द व सुरक्षित पाणी पुरवठा, ब्लिचिंग पावडरची उपलब्धता व गुणवत्ता तसेच परिसर स्वच्छतेबाबत मासिक सभेत सविस्तर चर्चा करावी व त्यावर प्रभावी उपाययोजना करण्याबाबत दक्ष रहावे. ग्रामीण भागात पाणी शुध्दीकरण व परिसर स्वच्छता तसेच ज्या

भागामध्ये पिण्याच्या पाण्याचे स्त्रोत निश्चित नाहीत अशा ठिकाणी पिण्याच्या पाण्याच्या शुध्दीकरणासाठी क्लोरिन गोळ्या, तत्सम औषधी द्रव्ये त्वरीत पुरविण्याची जबाबदारी संबंधित ग्राम पंचायतींची राहिल. पाणी पुरवठा योजनांच्या दुरुस्ती व देखभालीच्या संदर्भात संबंधित पंचायत समिती व जिल्हा परिषद यांना संयुक्तरित्या जबाबदार धरण्यांत येईल.

सलग ३ वर्षे जलजन्य रोगाचा साथ उद्रेक न झालेल्या व सलग ३ वर्षे हिरवे कार्ड मिळालेल्या असे दोन्ही निकष पूर्ण करणा-या ग्रामपंचायतीस चंदेरी कार्ड (सिल्व्हर कार्ड) समारंभपूर्वक देण्यात यावे.

Silver Card मिळणाऱ्या ग्रामपंचायतीच्या ग्रामसेवक, आरोग्य कर्मचारी, पाणी पुरवठा कर्मचारी यांना प्रशस्ती पत्र देऊन त्यांच्या गोपनीय अभिलेखात त्याची नोंद घेण्यात यावी.

४ ग्राम पंचायतींना मिळालेल्या हिरव्या/लाल /पिवळ्या कार्डाच्या तपशिलास स्थानिक पातळीवर प्रसिध्दी देणे :-

ग्राम पंचायतींना मिळालेल्या हिरव्या/लाल/पिवळ्या कार्डाचा पाणी शुध्दता, देखभाल व दुरुस्ती आणि परिसर स्वच्छतेबाबतचा जिल्ह्याचा एकत्रित तपशिल स्थानिक पातळीवर जिल्हा माहिती अधिकारी यांचेमार्फत प्रसिध्द करण्यात यावा. सदर बाबीची जबाबदारी व्यक्तीशः ग्राम पंचायतस्तरावर गटविकास अधिकारी, तालुकास्तरावर मुख्य कार्यकारी अधिकारी जिल्हा परिषद व जिल्हा स्तरावर विभागीय आयुक्त यांची राहिल.

५ नागरी भागात आढळून आलेल्या दुषित पाणी नमूने व जलजन्य रोगांच्या प्रादुर्भाव याची माहिती लोकप्रतिनिधींना देणे.

महानगरपालिका / नगरपालिका यांनी त्यांच्या क्षेत्रात दुषित पाणी, अस्वच्छता इत्यादीमूळे होणा-या जलजन्य रोगांच्या प्रादुर्भावाबाबत तसेच दुषित पाणी नमून्याबाबतची महानगरपालिका / नगरपालिकेच्या सर्व साधारण सभेत नियमितपणे लोकप्रतिनिधींना सादर करण्यात यावी.

६) शहरी / ग्रामिण भागातील पिण्याच्या पाण्याच्या गुणवत्तेचे सर्व्हेक्षण कार्यपध्दती.

१) केंद्र शासनाच्या सुचनेनुसार राज्यातील ग्रामीण भागातील पिण्याच्या पाण्याच्या सर्व स्त्रोतांना सांकेतांक देण्याची कार्यवाही शासनस्तरावर सुरु असून ती पुर्ण झाल्यानंतर आरोग्य

विभागामार्फत देण्यात येणा-या लाल / हिरव्या कार्डावर पिण्याच्या पाण्याचा स्त्रोतांचा सांकेतांक आरोग्य विभागाने नमूद करावा तसेच हा सांकेतांक ग्रामपंचायतीने पिण्याच्या पाण्याच्या स्त्रोतांच्या ठिकाणी सुस्पष्टपणे दिसेल व पुसता येणार नाही अशा पध्दतीने रंगवून घ्यावा.

- २) पाणी गुणवत्तेचे सर्वेक्षण नियमितपणे करणे ही आवश्यक बाब आहे. बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचा-यांमार्फत जिल्हा आरोग्य प्रयोगशाळेमध्ये तपासणीसाठी पाठविलेल्या ग्रामीण भागातील पाणी नमुन्यांच्या अहवालाच्या प्रती सर्व संबंधित गटविकास अधिकारी / जिल्हा आरोग्य अधिकारी यांना देण्यात याव्यात. जिल्हा पातळीवर पाणी गुणवत्ता सर्वेक्षणाची जबाबदारी जिल्हा आरोग्य अधिकारी यांची आहे. दूषित पाणी नमुन्यांच्या अहवालाबाबत वैद्यकीय अधिकारी, प्राथमिक आरोग्य केंद्र यांनी बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचा-यांमार्फत संबंधित ग्रामपंचायतीकडे पाणी शुध्दीकरणाबाबत आवश्यक त्या उपाययोजना करण्याबाबत पाठपुरावा करावा.
- ३) शहरी भागात योग्य गुणवत्तेचा पाणी पुरवठा करण्याची जबाबदारी ही पाणी पुरवठा यंत्रणेची राहिल व यावर सनियंत्रण करण्याची जबाबदारी ही महानगरपालिका क्षेत्रात महानगरपालिका आयुक्त व नगरपालिका क्षेत्रात मुख्याधिकारी यांची राहिल. महानगरपालिका व नगरपालिका यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील पिण्याच्या पाण्याची गुणवत्तेची तपासणी त्या संस्थांच्या प्रयोगशाळेमध्ये अथवा जिल्ह्यातील शासकीय आरोग्य प्रयोगशाळांमधून ठरवून दिलेल्या इष्टांकानुसार व वारंवारतेनुसार नियमितपणे करावी. महानगरपालिका/नगरपालिका आरोग्य अधिकारी यांच्यावर पिण्याच्या पाण्याच्या गुणवत्तेच्या सर्वेक्षणाची जबाबदारी राहिल. नागरी स्वायत्त संस्थांनी तपासलेल्या एकूण पाणी नमुन्यांच्या १० टक्के नमुन्यांची तपासणी त्या संस्थांतील आरोग्य अधिकारी यांनी शासकीय प्रयोगशाळेत करून घ्यावी. या तपासणीमध्ये दूषित पाणी नमूने आढळून आल्यास त्याबाबत महानगरपालिका आयुक्त / नगरपालिका मुख्याधिकारी यांना योग्य मार्गदर्शन व उपाययोजना सुचविण्याची जबाबदारी आरोग्य अधिकारी यांची राहिल.
- ४) ज्या ज्या ठिकाणी पिण्याच्या पाण्याची साठवण करण्यात येत आहे, त्या त्या ठिकाणी महानगरपालिका / नगरपालिकेच्या आरोग्य किंवा संबंधित विभागाच्या अधिका-यांनी या

पाण्याच्या नमून्यांची योग्य यंत्रणेमार्फत नियमितपणे तपासणी करावी. तसेच राज्य आरोग्य प्रयोगशाळेने ग्रामीण भागामध्ये सार्वजनिक ठिकाणी असलेल्या खानावळी, वसतीगृह इत्यादी येथील पिण्याच्या पाण्याच्या साठ्याची नियमितपणे तपासणी करून आवश्यक त्या उपाययोजना संबंधित यंत्रणांना सूचवाव्यात.

- ५) महानगरपालिका / नगरपालिकेच्या आरोग्य विभागाने त्यांच्या अधिपत्याखालील शहरी भागातील सर्व गृह निर्माण संस्थांना पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या व पंप दर ३ महिन्यातून किमान एकदा स्वच्छ करून घेणेबाबतच्या सूचना संबंधित यंत्रणेमार्फत द्याव्यात व त्यानुसार गृहनिर्माण संस्थेकडून कार्यवाही होत असल्याचे तपासावे. अशाप्रकारे केलेल्या तपासणीची अदयावत माहिती संगणकावर जतन करून ज्या ज्या ठिकाणी सतत अशुद्ध पाण्याची वारंवारता असेल त्यावर उपाययोजना कराव्यात.
- ६) पाणी शुद्धीकरण व साथरोग नियंत्रणाच्या संदर्भात जनतेमध्ये जागृती निर्माण व्हावी यासाठी सर्व स्वायत्त संस्थांनी त्यांच्यास्तरावर वेळोवेळी जनजागरणाचे कार्यक्रम राबवावे.
- ७) प्रत्येक ग्रामपंचायती अंतर्गत निर्माण करण्यात आलेल्या ग्रामिण स्वच्छता पोषण आरोग्य व पाणीपुरवठा समिती यांना राष्ट्रीय ग्रामीण अभियानांतर्गत देण्यात येणा-या रु.१०,०००/- इतक्या निधीमधुन वरीलबाबत जनतेस आरोग्य शिक्षण देण्यासाठी व आपातकालीन परिस्थितीमध्ये ब्लीचिंग पावडर / क्लोरीन गोळ्या इ. खरेदी करण्यासाठी निधीचा वापर करता येईल.

६ स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी पाणी गुणवत्तेविषयी तयार केलेला परिसर स्वच्छता, प्रदुषण व पर्यावरण अहवाल (Environment Status Report) स्थानिक पातळीवर प्रसिध्द करणे.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी दरवर्षी त्यांचा पाणी गुणवत्तेविषयी तयार केलेला परिसर स्वच्छता, प्रदुषण व पर्यावरण संबंधी स्थिती दर्शक अहवाल (Environment Status Report) स्थानिक पातळीवर प्रसिध्द करणे बंधनकारक करण्यात येत आहे. याची जबाबदारी ही ग्रामीण क्षेत्रात मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद व विभागीय आयुक्त यांची राहिल, तर शहरी क्षेत्रात नगरपालिकास्तरावर व महानगरपालिकास्तरावर अनुक्रमे मुख्याधिकारी व महानगरपालिका आयुक्त यांची राहिल.

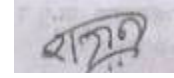

पाणी शुद्धीकरण व साथ रोग नियंत्रण याबाबत करावयाच्या वरील उपाययोजनांची सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी काटेकोरपणे अंमलबजावणी करावी.

सदर शासन परिपत्रक हा ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आरोग्य विभाग यांच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २००८०६०९१२११२४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(राजन खोब्रागडे)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

- १) प्रधान सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- २) प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) प्रधान सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ४) विभागीय आयुक्त (सर्व).
- ५) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व).
- ६) महानगर आयुक्त, मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण, वांद्रे, मुंबई.
- ७) संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय, वरळी, मुंबई.
- ८) संचालक (आर.एस.पी.एम्.यू) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.३२
- ९) संचालक, भूजल सर्व्हेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे.
- १०)सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, एक्सप्रेस टॉवर्स, नरिमन पॉईंट मुंबई.
- ११)महासंचालक (आरोग्यसेवा), आरोग्य संचालनालय, मुंबई.
- १२)जिल्हाधिकारी (सर्व).
- १३)मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व).
- १४)अधीक्षक अभियंता तथा जिल्हा पाणी पुरवठा अधिकारी, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (सर्व)
- १५)उपसंचालक (आरोग्यसेवा), राज्य आरोग्य प्रयोगशाळा, पुणे.
- १६)कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद (सर्व)
- १७)जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व).
- १८)मुख्याधिकारी, नगरपालिका (सर्व).
- १९) निवड नस्ती, का.क्र. पा.पु. १२.